

ΝΟΜΟΣ: ΦΥΛΑΚΑΣ Ή ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ; (του Γιάννη Ζήση)

✘ Μπορούμε να σταθούμε στο ζήτημα του νόμου και της κοινωνικής οντότητας με την ευρύτητα προσεγγίσεων που έχουν αναπτυχτεί στην ιστορία.

Το κύριο, όμως, ζητούμενο είναι η αναζήτηση μιας προσέγγισης που θα ολοκληρώνει συνθετικά τη σημερινή εμπειρία με την κλασική σκέψη, έχοντας στραμμένο το βλέμμα στο μέλλον.

Η Πλατωνική θεώρηση του νόμου -όπως έχει αποτυπωθεί στο έργο του Πλάτωνα **“Νόμοι”** και αλλού- αναδεικνύει την **αναγκαιότητα του νόμου ως αποτέλεσμα μιας ελλειμματικότητας του ανθρώπου και της κοινωνικής οργάνωσης** σε σχέση με τους πόρους, τις μεθόδους και τους στόχους στο πεδίο των ανθρωπίνων σχέσεων. Η ίδια προβληματική ξεδιπλώνεται διαχρονικά και χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ο Αριστοτέλης, ο Καντ και ο Τζων Ρολς.

Ο νόμος δεν είναι αρκετός

Σύμφωνα και με τον Πλάτωνα ο νόμος υπό τη διττότητά του, δηλαδή ως *θεραπεία αναγκών* και ως *εξουσία και άκαμπτη θέσμιση*, δεν είναι πλήρης.

Εδώ πρέπει να αναδείξουμε και τη συνδρομή σε αυτόν τον προβληματισμό του έργου του καθηγητή κ. Λαμπρέλη σχετικά με την Πλατωνική θεώρηση του νόμου ως μια επικαιροποίηση.

Ο νόμος έναντι της ανθρώπινης ανάγκης απηχεί τόσο ένα πολιτισμικό θεσμό, όσο και τη βαρβαρότητα. Το κατά πόσο αποτελεί έκφραση βαρβαρότητας εξαρτάται από τον βαθμό της ανεπάρκειας και της έλλειψης προσαρμοστικότητάς του στην ανάγκη και εξέλιξη του ανθρώπου.

Ο νόμος εμφανίζει φαινόμενα υστέρησης. Από μια άποψη αυτό είναι λογικό, γιατί δεν μπορεί να αναπτυχθεί ένα πλήρες

μηχανιστικό κοινωνικό σύστημα. Η επιδίωξη ενός ολοκληρωτικά μηχανιστικού μοντέλου όχι μόνον δεν είναι θεμιτή, αλλά, επιπλέον, συνιστά και μια έλλειψη Λόγου στην οργάνωση, κάτι για το οποίο μας προειδοποιούν οι εξελίξεις των μοντέλων του φυσικού και του μαθηματικού λογισμού κτλ.

Είναι γνωστή η διαπίστωση του Ανάχαρση ότι **ο νόμος είναι σαν τον ιστό της αράχνης που συγκρατεί τα μικρά έντομα, ενώ τα μεγάλα τον διατρυπούν**. Η γνωστή Ρωμαϊκή αποφθεγματική ρηματική προσέγγιση της αδικίας και του νόμου ότι **«ύψιστον δίκαιον, υψίστη αδικία»** επαναλαμβάνεται υπό άλλη εκδοχή από τον Αβραάμ Λίνκολν, που διαπίστωσε πως, **αν θέλουμε να καταργήσουμε έναν νόμο και να τον καταστήσουμε ανεφάρμοστο, η καλύτερη συνταγή είναι να είναι αυστηρός ο νόμος και να τον τηρήσουμε πολύ αυστηρά**, να είναι δηλαδή δρακόντειος νόμος.

Νόμος με κανόνα και συγκίνηση

Ο νόμος, για να μην απαξιώνεται, χρειάζεται μια Σολώνεια μετριοπάθεια. Είναι αναγκαία η διαλλακτικότητα του θεσμού έναντι της πραγματικής ανάγκης και των υποκειμένων της. Υπό αυτή την έννοια, ο νόμος πρέπει να λειτουργεί ως μέτρο και πρέπει να απηχεί και να ρυθμίζεται από το μέτρο. Εξάλλου, έχουμε δει το πρόβλημα της νομιμοφάνειας της εξουσίας και σε τεταμένες και ολοκληρωτικές μορφές. Παραδείγματα τέτοιων μορφών αποτελούν η διαφθορά αλλά και οι νόμοι της Νυρεμβέργης του 1935[1], που θεσπίστηκαν με τη συλλογιστική της αντιμετώπισης αναγκών ενός κράτους που βρίσκεται σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης, σύμφωνα με τον σύγχρονο απολογητή του ολοκληρωτικού κράτους Καρλ Σμιτ. Το είδαμε, επίσης, υπό την έννοια της αδυναμίας δικαίου και νομολογιακής θεμελίωσης στις δίκες της Νυρεμβέργης.

Το πρόβλημα, λοιπόν, είναι το κατά πόσον ο νόμος μπορεί να λειτουργεί ως πεδίο μάθησης και εξέλιξης. Το “με κανόνα και συγκίνηση” φαίνεται, λοιπόν, ότι είναι αναγκαίο και στην περίπτωση του νόμου.

Ο νόμος πρέπει να συμπληρώνεται από τη

i) **Σωκρατική ηθική** και την

ii) **αβλαβή** και **προοδευτική ανθρωπιστική δυναμική**.

Η *Σωκρατική Ηθική* έναντι του νόμου είναι μια ηθική που έχει διάρκεια και που μπορεί να υπηρετείται ακόμη και φονταμενταλιστικά, όπως υπηρετήθηκε από τον Τόμας Μορ.

Η *εξελικτική, μεταρρυθμιστική και προοδευτική ανθρωπιστική δυναμική* και η έννοια της *αβλάβειας* του νόμου αναφέρεται και προς το περιβάλλον.

Έχουμε δει τις πλάνες του νόμου να εξελίσσονται στην ιστορία. Ένα παράδειγμα αποτελεί το μεγάλο Ιουστινιανό εγχείρημα -που αποκαλούμε Ιουστινιάνειο κώδικα- το οποίο νομιμοποίησε τα βασανιστήρια για θρησκευτικούς λόγους. Έχουμε συχνά δει τη σχέση νόμου και θρησκειών να είναι προβληματική, παρόλη την, επίσης, συχνά εποικοδομητική αφετηρία αυτής της σχέσης.

Νόμος και επινοημένες ανάγκες

Ο νόμος, λοιπόν, συνδέεται με τα προβλήματα του ολοκληρωτισμού, της ατομικής ανάγκης, της κοινωνικής οργάνωσης, της λαγνείας του ανθρώπου για την εξουσία, της ερμηνείας του, της αναγκαιότητάς του να απηχεί το μέτρο, το δίκαιο και να λειτουργεί ως μαθησιακό και εξελικτικό πεδίο. Είναι, δηλαδή, συναφής με τη θεώρηση της κοινωνικής οντότητας.

Ο νόμος αφενός μεν προκύπτει από την **ανάγκη ρύθμισης των σχέσεων** μεταξύ μας -Λεβιαθινικά, όπως θα έλεγε ο Χομπς- και αφετέρου προκύπτει και από το γεγονός ότι υπάρχει μια στενότητα -ψυχολογική, ανθρωπολογική και πόρων- σε ένα βαθμό επινοημένη, όπως παρατηρεί ο Ίβαν Ίλλιτς και όχι μόνον. Είναι οι **επινοημένες ανάγκες** αυτές που καθιστούν κυρίαρχες την εξουσία, την ειδωλοποίηση, τον ναρκισσισμό, τα Σισύφεια, Ταντάλια[2] και Ερυσιχθόνια πάθη.[3]

Τελικά, το “θεραπευτικό μέτρο” του νόμου πρέπει να θεραπεύεται και το ίδιο με το μέτρο μιας Ιπποκράτειας και κατά Γαληνό ολιστικής θεραπευτικής.

Επιγραμματικά

- Η Πλατωνική θεώρηση του νόμου αναδεικνύει την **αναγκαιότητα του νόμου ως αποτέλεσμα μιας ελλειμματικότητας του ανθρώπου και της κοινωνικής οργάνωσης**. Η ίδια προβληματική ξεδιπλώνεται διαχρονικά και χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ο Αριστοτέλης, ο Καντ και ο Τζων Ρολς.
- Ο νόμος συνδέεται με τα προβλήματα του ολοκληρωτισμού, της ατομικής ανάγκης, της κοινωνικής οργάνωσης, της λαγνείας του ανθρώπου για την εξουσία, της ερμηνείας του, της αναγκαιότητάς του να απηχεί το μέτρο, το δίκαιο και να λειτουργεί ως μαθησιακό και εξελικτικό πεδίο
- Σύμφωνα και με τον Πλάτωνα ο νόμος υπό τη διττότητά του, δηλαδή ως *θεραπεία αναγκών* και ως *εξουσία και άκαμπτη θέσμιση*, **δεν** είναι πλήρης
- Ο νόμος, για να μην απαξιώνεται, χρειάζεται μια Σολώνεια μετριοπάθεια. Είναι αναγκαία η διαλλακτικότητα του θεσμού έναντι της πραγματικής ανάγκης και των υποκειμένων της.
- Ο νόμος πρέπει να συμπληρώνεται από τη
 - i) **Σωκρατική ηθική** και την
 - ii) **αβλαβή και προοδευτική ανθρωπιστική δυναμική**.

Αναφορές:

[1] **Νόμοι της Νυρεμβέργης – Βικιπαίδεια**

[2] **Τάνταλος – Βικιπαίδεια**

[3] **Ερυσίχθονας ο Θεσσαλός – Βικιπαίδεια**

Φωτό: wikipedia

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Ημερομηνία δημοσίευσης: 24 Σεπτεμβρίου 2012